

Л. Д. Владиченко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД ПОВЕРНЕННЯ КОЛИШНЬОЇ ВЛАСНОСТІ РЕЛІГІЙНИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ

Розглянуто одне з актуальних питань державно-релігійного комплексу – повернення колишньої власності церквам і релігійним організаціям Польщі. Проаналізовано нормативно-правову базу яка регулює реституційний процес в Польщі, а також акцентовано увагу на законотворчій роботі Сейму щодо підготовки відповідних законопроектів. З'ясовано, що процес реституції колишньої власності релігійних організацій в Польщі розпочато після 1989 року в контексті повернення колишньої власності Католицькій церкві в Польщі. Згодом даний процес розпочато по відношенню до колишньої власності некатолицьких церков і релігійних організацій. Нині цей процес практично завершено. Безпосередньо в Польщі реституційний процес колишньої релігійної власності проводиться по відношенню до католицьких, православних, протестантських, іудейських та мусульманських громад.

З'ясовано, що реституційний процес в контексті церков і релігійних організацій в Польщі безпосередньо проводять регуляційні (майнові) комісії. Таких комісій в Польщі після 1989 р. нараховувалося п'ять, а саме: Комісія у справах майна Католицької церкви в ПР; Міжцерковна регуляційна комісія в ПР; Регуляційна комісія у справах Польської автокефальної православної церкви; Регуляційна комісія у справах Євангельсько-аугсбурзької церкви в ПР; Регуляційна комісія у справах іудейських об'єднань в ПР. Нині діють останні чотири.

Описано юридичні підстави виникнення, організаційна структура та діяльність вищезазначених регуляційних комісій. Зокрема, увагу акцентовано на описі процедури розгляду регуляційних заявок щодо повернення колишньої церковної власності. З'ясовано: які об'єкти колишньої релігійної власності підлягають розгляду у реституційному процесі; терміни впродовж яких приймаються заявки до регуляційних комісій та терміни впродовж яких розглядаються справи. Надано детальну інформацію щодо кількості внесених заявок у кожен з вищезазначених майнових комісій, а також статистичні дані відносно результатів розгляду даних заявок від релігійних організацій.

Також описано безпосереднє проведення реституційного механізму кожною із вищезазначених майнових комісій. Виявлено проблемні моменти, які виникали під час проведення процесу повернення колишньої власності релігійних організацій та описано механізм їх розв'язання.

Ключові слова: колишня релігійна власність, реституція, регуляційні (майнові) комісії.

На сьогодні, у Польщі процес повернення релігійним організаціям колишньої власності майже завершено, що вказує на дієвий та ефективний механізм його організації та реалізації. Зазначимо, що в Польщі, після виходу її із співдружності з Радянським Союзом, обговорення питання стосовно повернення експропрійованої релігійної власності першопочатково піднімалося у контексті повернення майна Католицькій церкві, згодом у контексті інших релігійних організацій. Безпосередньо після проголошення керманічами Польщі у 80-х роках ХХ ст. демократичного курсу розвитку держави, зокрема церкви і релігійні організації отримали можливість повернути колишні культові об'єкти і майно назад у власність. Таким чином, початок реституційного процесу в контексті колишньої релігійної власності супроводжувався неабиякою актуальністю у польському суспільстві, оскільки даний процес передбачав розроблення дієвого механізму його подальшого втілення.

Дослідженням питання реституції колишньої власності церков і релігійних організацій Польщі займалися наступні відомі фахівці державно-конфесійних відносин у Польщі: П. Борецькі, Д. Валенчик, Й. Круковські, Ч. Янік та інші. Однак, потрібно зазначити, що більшість досліджень стосується реституційного процесу Католицькій церкві в Республіці Польща. В Україні розгляд проблематики щодо повернення колишньої власності церквам і релігійним організаціям, які здійснюють свою діяльність у Польщі у дослідженнях відповідних спеціалістів відбувається спорадично в контексті розгляду реституційної проблематики зарубіжних країн в цілому. Власне, автор даної статті зосереджує увагу на комплексному розкритті вищезазначеної проблематики.

Метою статті є розгляд питання повернення колишньої релігійної власності в контексті польського досвіду. Завданнями статті є: розгляд передумов реституційного процесу в Польщі; висвітлення питання нормативно-правової бази, що регулює реституційний процес у

Польщі; аналіз організаційної структури та механізму подачі та розгляду заявок до майнових/регуляційних комісій; опис діяльності організаційних структур, котрі безпосередньо проводять процес реституції в Польщі.

Отже, розглянемо безпосередній польський досвід реституційного процесу щодо повернення колишньої власності релігійним організаціям висвітливши при цьому усесторонні аспекти. Питання щодо повернення колишньої власності Католицькій церкві в Польщі порушувалися на спільних робочих засіданнях між представниками державних органів та Католицької церкви у 1981 р., 1984 р., 1985 р., 1988 р. Наприклад, «питання повернення хоча б частини втраченої нерухомості Католицькою церквою піднімалося вже в ході зустрічей Спільної комісії в червні 1981 р. В 1984 р. зі сторони держави висунуто пропозицію, щоб Церква відмовилася від повернення власності прийнятих законом про власність мертвої руки. У 1985 р. обговорюється можливість створення Об'єднання у справах повернення нерухомості, яка б займалася конкретними випадками. ... Знову до цього питання повернулися на засіданні Спільної комісії у 1988 р. в процесі обговорення стану підготовки проекту закону про відносини держави і Католицької церкви в Польщі» (Walencik 2009, р. 87) [9, с. 87].

Відправною точкою законодавчого характеру реституційного процесу в Польщі було прийняття у 1989 р. Закону «Про відносини держави і Католицької Церкви в Республіці Польща», в якому містяться відповідні правові норми, що надають гарантії стосовно повернення колишньої власності Католицькій церкві (даний процес регулюється ст. 61 та 62 вищезазначеного закону).

Зазначимо, що у квітні 1989 р. під час сорок сьомого засідання Сейму ІХ скликання відбулося перше читання законопроектів «Про відносини держави і Католицької Церкви в Республіці Польща» та «Про гарантії свободи совісті та віросповідання». У процесі обговорення текстів вищезазначених законопроектів парламентарі піднімають питання, відносно того, що проблема по-

вернення колишньої експропрійованої релігійної власності є актуальною не тільки для Католицької церкви Польщі але й для інших церков і релігійних організацій. Наприклад, на це у своїх виступах звертає увагу депутат Є. Чиквін та інші (Walencik 2009, р. 8) [9, с. 8]. У результаті обговорення законопроектів було внесено відповідні поправки згідно яких було передбачено можливість повернення майна не католицьким релігійним організаціям.

Статтею 62 Закону «Про відносини держави і Католицької Церкви в Республіці Польща» було передбачено існування Майнової комісії, яка безпосередньо здійснює реституційний процес по відношенню до Католицької церкви в Польщі. Також в країні проводять свою діяльність чотири інші майнові або регуляційні комісії по відношенню до не католицьких церков і релігійних організацій.

У контексті діяльності майнових комісій фахівці з конфесійного польського права П. Борецькі та Ч. Янік зазначають, що дані комісії є: «окремою групою колегіальних органів, до яких входять представники урядової адміністрації та властивих церков і релігійних організацій» (Bogeski 2011, р. 27) [1, с. 27]. Зазначимо, що вказані комісії розглядають заявки від церков і релігійних організацій на предмет повернення останнім колишньої власності експропрійованої в період існування Польської Народної Республіки (1944–1989 рр.).

Отже, окрім вищезазначеної майнової комісії, у Польщі проводять діяльність: Міжцерковна регуляційна комісія в Польській Республіці (її існування передбачено ст. 38д Закону «Про гарантії свободи совісті та віросповідання»); Регуляційна комісія у справах Польської автокефальної православної церкви (створена на підставі ст. 48а Закону «Про відносини держави і Польської автокефальної православної церкви»); Регуляційна комісія у справах Євангельсько-аугсбурзької церкви (правовою підставою існування є ст. 43 Закону «Про відносини держави і Євангельсько-аугсбурзької церкви в Республіці Польща»); Регуляційна комісія у справах іудейських об'єднань (існує на підставі ст. 32 Закону «Про відносини держави і Союзу іудейських релігійних об'єднань в Республіці Польща»).

Зазначимо, що Міжцерковна регуляційна комісія розглядає питання щодо повернення колишнього майна: Баптистській християнській церкві в Польській Республіці, Євангельсько-методистській церкві в Польській Республіці, Новоапостольській церкві в Польщі, Церкві адвентистів Сьомого Дня в Польській Республіці, Євангельсько-реформатській церкві в Польській Республіці, Мусульманській релігійної громаді в Польській Республіці. В період впродовж 2002-2008 рр., вказаною комісією, закінчено розгляд відповідних внесків від Польського біблійного товариства, Церкви євангельських християн в Польщі, Англiканської церкви в Польщі та П'ятидесятницької церкви в Республіці Польща.

Визначення організаційної структури комісій та процедура внесення і розгляд заявок до комісії регулюють наступні нормативно-правові акти: Наказ Міністра-керівника Уряду Ради міністрів від 8 лютого 1990 р. «Про детальний опис порядку дій нормативного розгляду справ щодо відновлення права власності на майно або його частину юридичним особам Католицької церкви»; Наказ Міністра-керівника Уряду Ради міністрів від 12 жовтня 1994 р. «Про детальний опис порядку дій

нормативного розгляду справ щодо відновлення права власності на майно або його частину юридичним особам Євангельсько-аугсбурзької церкви в Польській Республіці»; Розпорядження Міністра внутрішніх справ від 10 жовтня 1997 р. «Про детальний порядок роботи Регуляційної комісії у справах іудейських об'єднань»; Розпорядження Міністра внутрішніх справ від 14 травня 1999 р. «Про детальний опис порядку дій нормативного розгляду Регуляційною комісією у справах Польської автокефальної православної церкви»; Розпорядження Міністра внутрішніх справ від 20 грудня 2004 р. «Про детальний опис порядку дій нормативного розгляду Міжцерковною регуляційною комісією».

Зазначимо, що як організаційна структура комісій, так і процедура внесення і розгляд заявок є подібною у всіх вищеперерахованих комісіях. Зокрема, організаційна структура кожної із комісій передбачає входження до їх складу у рівній кількості представників з державної та релігійної сторін. Наприклад, склад Комісій у справах майна Католицької церкви в ПР та Регуляційної комісії у справах іудейських об'єднань в ПР становить по 12 постійних працівників, склад Регуляційної комісії у справах Євангельсько-аугсбурзької церкви в ПР передбачає 8 постійних працівників. До складу Міжцерковної регуляційної комісії в ПР передбачено входження від 2 до 6 осіб з державної сторони і по 2 особи від кожної релігійної організації, які внесли відповідні заявки до комісії. Зауважимо, що кількісний склад Регуляційної комісії у справах Польської автокефальної православної церкви в ПР вищезазначеним розпорядженням Міністра внутрішніх справ не визначено.

Очлюють регуляційні комісії дві співголови, відповідно по одному з державної і церковної сторін. Співголови по черзі проводять засідання комісії. Конкретні заявки щодо повернення колишньої релігійної власності розглядаються на засіданнях робочих груп, які утворюються у межах комісій. До складу даних робочих груп входять по два працівника комісії, як з державної, так і з церковної сторін.

Зазвичай засідання комісії проводяться за юридичними адресами комісій (всі комісії мають юридичні адреси у м.Варшава), однак передбачено, що засідання комісій, за потребою можуть бути виїзними.

Заявниками, окрім представників з релігійної сторони, можуть бути зацікавлені державні установи та органи місцевого самоврядування. Безпосередні заявки щодо повернення колишньої церковної власності до комісій приймалися впродовж двох років після набуття чинності відповідного нормативно-правового акту, яким передбачено утворення тої чи іншої комісії. Також зазначимо, що процедура розгляду заявки щодо повернення колишньої церковної власності для релігійної сторони є безоплатною.

У вищезазначених нормативно-правових актах щодо процедури внесення і розгляду заявок стосовно повернення колишнього релігійного майна передбачено наступне. Безпосередньо, заявка до комісії подається у письмовій формі і має містити наступні елементи: назву заявника та його адресу; запит; фактичне та юридичне обґрунтування заявки; зазначення доказів і відповідних обставин для здійснення розгляду; зазначення вищестоячого органу та підпис заявника. Також, до заяви мають бути додані наявні оригінали або офіційно завірнені копії документів, зазначених у заяві.

Про початок розгляду справи робочі групи відповідних комісій зобов'язані повідомити заявни-

ка впродовж 30 днів. Вирішення справ які потребують додаткових з'ясувань має відбутися протягом трьох місяців, відповідно термін розгляду складних справ має тривати не більше шести місяців.

Питання оплати праці працівників комісії регулює Розпорядження Міністра адміністрації і цифрації від 2 січня 2013 р. «Про розмір винагороди членів і допоміжного персоналу регуляційних комісій, діючих на підставі законів про відносини держави та церков і релігійних об'єднань в 2013 році». Зокрема, з 1 січня по 31 грудня 2013 р. розмір винагороди працівників комісій складає 36,76% від: ставки голови Адміністративного суду (для співголів комісій); ставки заступника голови Адміністративного суду (для співголів робочих груп комісій); ставки співробітника Адміністративного суду (для постійних членів комісій); ставки постійного члена комісії (для секретаря комісії, юридичного радника комісії та ін.) (Rozporządzenie Ministra Administracji...) [7].

Необхідно зазначити, що під час здійснення реституційного процесу щодо повернення колишньої власності церквам і релігійним організаціям в Польщі зацікавлені сторони зіштовхнулися з низкою труднощів. Зокрема, проблеми у поверненні колишньої релігійної власності складала наявність наступних фактів: «знищення документів під час війни, недосконалість нормативно-правової комуністичної системи в сфері власності, вилучення з документів назв і прізвищ колишніх власників» (Nieruchomości kościołów i innych...) [4]. У зв'язку з чим, за наявністю даних труднощів, при розгляді конкретних справ рішення, у більшості випадків, приймалося на користь заявника.

Якщо за тими чи іншими причинами не можливо було повернути церкві або релігійній організації колишню власність, то у таких випадках з державного бюджету на користь релігійної установи перераховувалася відповідна грошова компенсація або надавалося аналогічне за вартістю майно.

Окреслимо результати розгляду реституційного процесу колишньої церковної власності вищеперерахованими регуляційними комісіями діючими у Польщі.

Зазначимо, що Комісія у справах майна Католицької церкви здійснювала свою діяльність у період з 1989 р. до початку 2011 р. Згідно звіту щодо діяльності Майнової комісії в період з 1989-2011 рр. до комісії було внесено 3063 заявок. У процесі засідання відповідних робочих груп комісії, відносно: 2476 справ прийнято позитивні рішення щодо повернення Католицькій церкві в Польській Республіці колишнього церковного майна; 666 справ знято з розгляду; у 136-ти справах не знайдено спільного рішення з заявниками. У цілому Майновою комісією було повернуто Католицькій церкві 65 537,9707 га колишньої церковної власності і переказано, з державного бюджету, відшкодувань на суму 143 534 231,41 злот. (Sprawozdanie z działalności komisji...) [8]. Після припинення діяльності комісії двісті шістьнадцять внесків залишилося не розглянутими, їх розгляд продовжено у відповідних судових установах.

Також слід зазначити те, що по завершенню діяльності вищезазначеної комісії в громадських колах Польщі періодично відбувається обговорення її діяльності. Слід зауважити, що громадськість неоднозначно оцінює діяльність комісії, оскільки у ході перевірки її роботи знайдено певні неточності та порушення. Остаточні результати перевірки можна буде дізнатися після закінчення судових проваджень, які були відкриті щодо деяких членів комісії.

За інформацією наданою Міжцерковною регуляційною комісією станом на 10 серпня 2012 р. комісією було позитивно вирішено 170 справ. З яких: 79 на користь представників Баптистської християнської церкви в Польській Республіці (ще 53 справи знаходяться в процесі розгляду); 30 – Євангельсько-методистської церкви в Польській Республіці (ще 4 справи в процесі розгляду); 22 справ – Новоапостольської церкви в Польщі (ще 20 справ в процесі розгляду); 12 справ – Церкви адвентистів Сьомого Дня в Польській Республіці (ще 9 справ в процесі розгляду); 3 справи – Мусульманської релігійної організації (ще 1 справа в процесі розгляду); 17 справ – Євангельсько-реформатської церкви в Польській Республіці (ще 10 справ в процесі розгляду); 2 справи – Церкви євангельських християн в Польщі; по 4 справи відповідно на користь Польського біблійного товариства, Англіканської церкви в Польщі та П'ятидесятницької церкви в Республіці Польща (Notatka dotycząca pracy Międzykościelnej Komisji...) [6].

За даними Регуляційної комісії у справах Польської автокефальної православної церкви, станом на 30 червня 2012 р. до комісії було внесено 472 заявки щодо колишньої церковної власності. Безпосередньо розглянуто 386 заявок, з яких: 247 справ задоволено повністю; 62 справи задоволено частково; по 12-ти справам видано рішення щодо переказу нерухомості на користь церкви і у 2-х справах – щодо часткового переказу нерухомості; у 62-х справах не досягнуто остаточного рішення; по 3-м справам прийнято рішення щодо зняття справи з розгляду. Згідно рішень комісії на користь церкви було повернуто: 5080,2231 га незабудованої земельної площі; 21,2327 га загальної площі забудованої нерухомості; 1749,63 м² жилих і підсобних приміщень; 13 цвинтарів загальною площею 5,413 га (Notatka dotycząca pracy Komisji Regulacyjnej...) [5].

У процесі проведення реституційного процесу колишньої церковної власності в контексті Польської автокефальної православної церкви, відбувся один гучний прецедент стосовно двадцяти двох культових споруд. Під час розгляду заявок щодо даних культових споруд вищезазначена комісія прийняла негативне рішення стосовно їх повернення. У подальшому Конституційний трибунал Польщі підтвердив дані рішення. У 2003 р. керівництво Польської автокефальної православної церкви оскаржило рішення Конституційного трибуналу у Європейському суді з прав людини. У результаті чого Європейський суд задовольнив вказану скаргу Церкви і у листопаді 2003 р. польський Парламент ухвалив відповідний законопроект щодо позитивного вирішення питання щодо повернення Польській автокефальній православній церкві даних культових споруд.

Згідно офіційних даних оголошених Регуляційною комісією у справах Євангельсько-аугсбурзької церкви в ПР станом на 26 липня 2012 р. всього до комісії було внесено 1200 заявок, з яких розглянуто 960. Результати розгляду є наступними: по 253-м справам укладено взаємні угоди; видано 177 рішень щодо повернення нерухомості або виділення аналогічної нерухомості; 513 справ задоволено згідно заявленого внеску; 17 справ, по яким не досягнуто взаємної згоди, направлено до суду. Рішеннями комісії було відновлено право власності на 398 га сільськогосподарських і лісних угідь та на 46,5 га забудованої нерухомості на користь Євангельсько-аугсбурзької церкви в ПР. Також церква отримала приблизно 2 113 118 злот. грошової компенсації за об'єкти колишньої церковної власності які згідно різних обста-

вин не можливо повернути (Komissja Regulacyjna do spraw...) [3].

Згідно інформації представленої секретаріатом Регуляційної комісії у справах іудейських об'єднань станом на 31 липня 2012 р. до комісії було внесено 5544 заявки, з яких прийнято до розгляду 5404. Зокрема, 2294 справи повністю або частково розглянуто. Таким чином, по 597 справам сторонами досягнуто взаємну згоду, 420 справ закінчено рішеннями, які повністю або частково задовольняють внесок, у 839 справах прийнято рішення про припинення розгляду, у 374 справах прийнято рішення про відхилення внеску і по 64 справах сторонами не досягнули взаємної згоди. В ході праці комісії на користь іудейських об'єднань, з державного бюджету, перераховано 27 801 507 злот., в якості компенсації за колишнє релігійне майно, яке не можливо повернути (Działalność Komisji Regulacyjnej...) [2].

Підсумовуючи викладений матеріал у статті значимо наступне. По-перше, процес реституції колишньої релігійної власності у Польщі розпочато в кінці 80-х на початку 90-х років ХХ ст. Першопочатково здійснювалося повернення колишньої власності Католицькій церкві в Польській Республіці, згодом даний процес розпочато в контексті некаатолицьких церков і релігійних організацій. По-друге, польський досвід проведення реституційного процесу передбачає існування окремих організаційних структур, які безпосередньо здійснюють даний процес. Такими організаційними структурами в Польщі є майнові/регуляційні комісії. У період з 1989 р. до 2013 р. нараховується діяльність п'яти подібних комісій, які безпосередньо займаються питаннями повернення колишньої власності католицьким, православним, протестантським, іудейським та мусульманським релігійним організаціям. По-третє, нині реституційний процес в Польщі майже завершено. Станом на жовтень 2013 р. в Польщі продовжують свою діяльність чотири вищезазначених комісії. На початку 2011 р. Майнова комісія у справах католицької церкви була ліквідована, за спільною згодою представників держави і церкви, у зв'язку з завершенням розгляду внесків до даної комісії. По-четверте, діяльність кожної з майнових/регуляційних комісій регулюється окремими нормативними правовими актами, однак організаційна структура та механізм подачі заявки та їх розгляд є аналогічним у всіх комісіях. Позитивним моментом механізму розгляду заявок, які вносяться до комісії, є визначення чітких термінів їх розгляду. По-п'яте, механізм повернення колишнього майна релігійним організаціям у Польщі максимально спрямований на задоволення потреб останніх. Зокрема, при наявності проблемних моментів (поганий стан документів, недбалість їх оформлення у комуністичний період) пов'язаних із технічною документацією, яка є доказовою базою для релігійної сторони, у більшості випадків рішення приймається на користь заявника. Також, з державної сторони передбачено надання фінансової компенсації або виділення аналогічної власності у випадках коли колишню власність з тих чи інших причин не можливо повернути релігійній організації. Зазначимо, що вивчення польського досвіду повернення колишньої власності релігійним організаціям є корисним для України в контексті запозичення його організаційного механізму.

Подальшим дослідженням розглянутої тематики може бути вивчення досвіду проведення реституційного процесу колишньої власності релігійних організацій в Україні.

Бібліографічні посилання

1. Borecki P. Komisja Wspólna Przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski oraz inne Kolegialne formy relacji między państwem a związkami wyznaniowymi w zarysie / P. Borecki, C. Janik // Komisja Wspólna Przedstawicieli Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencji Episkopatu Polski w archiwaliach z lat 1989-2010. – Warszawa : Wydawnictwo Sejmowe, 2011. – S. 9–32.
2. Działalność Komisji Regulacyjnej do Spraw Gmin Wyznaniowych Żydowskich funkcjonującej na podstawie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej. Stan na dzień 31 lipca 2012 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : propertyrestitution.pl/download/files/restytucja_mienia/komisja_ds_gmin_wyznaniowych_zydowskich_raport_07_2012.pdf
3. Komisja Regulacyjna do spraw Kościoła-Augsburskiego. Warszawa 2012-07-26 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : propertyrestitution.pl/download/files/restytucja_mienia/komisja_ds_kosciola_ewangelicko-augsburskiego_raport_07_2012.pdf
4. Nieruchomości kościołów i innych związków wyznaniowych [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://propertyrestitution.pl/Restytucja,mienia,po,roku,1989,regulacje,prawne,11.html>
5. Notatka dotycząca pracy Komisji Regulacyjnej do Spraw Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (stan 30 czerwca 2012 r.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://propertyrestitution.pl/Restytucja,w,pytaniach,i,odpowiedziach,Q,A,15.html>
6. Notatka dotycząca pracy Międzykościelnej Komisji regulacyjnej. Stan na dzień 10 sierpnia 2012 r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : propertyrestitution.pl/download/files/restytucja_mienia/miedzykoscielna_komisja_regulacyjna_raport_08_2012.pdf
7. Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia członków i personelu pomocniczego komisji regulacyjnych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych w roku 2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.prawo.egospodarka.pl/akty-prawne/dziennik-ustaw/2013/000/18>
8. Sprawozdanie z działalności komisji Majątkowej w latach 1989-2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cad=rja&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fbip.msw.gov.pl%2Fdownload.php%3Fs%3D4%26id%3D8388&ei=NNISUtzZAeKD4Ath24GQDQ&usg=AFQjCNGQ-0AQZybFOnbf7pMNqimgVHHyhg&bvm=bv.53537100,d.bGE>
9. Walencik D. Rewindykacja nieruchomości Kościoła katolickiego w postępowaniu przed Komisją majątkową / D. Walencik. – Lublin : Wydawnictwo KUL, 2009. – 279 s.

Владыченко Л. Д. Польский опыт возвращения бывшей собственности религиозным организациям

Рассмотрен один из актуальных вопросов государственно-религиозного комплекса – возвращение бывшей собственности церквям и религиозным организациям Польши. Проанализирована нормативно-правовая база регулирующая реституционный процесс в Польше, а также акцентировано внимание на законодательской работе Сейма по подготовке соответствующих законопроектов. Выяснено, что процесс реституции бывшей собственности религиозных организаций в Польше начат после 1989 года в контексте возвращения бывшей собственности Католической церкви в Польше. Впоследствии данный процесс начат по отношению к бывшей собственности некаатолических церквей и религиозных организаций. Сейчас этот процесс практически завершён. Непосредственно в Польше реституционный процесс бывшей религиозной собственности проводится по отношению к католическим, православным, протестантским, иудейским и мусульманским общинам.

Выяснено, что реституционный процесс в контексте церквей и религиозных организаций в Польше непо-

средственно проводят регуляционные (имущественные) комиссии. Таких комиссий в Польше после 1989 г. насчитывалось пять, а именно: Комиссия по делам имущества Католической церкви в ПР; Межцерковная регуляционная комиссия в ПР; Регуляционная комиссия по делам Польской автокефальной православной церкви; Регуляционная комиссия по делам Евангельско-аугсбургской церкви в ПР; Регуляционная комиссия по делам иудейских объединений в ПР. Сейчас действуют последние четыре.

Описаны юридические основания возникновения, организационная структура и деятельность вышеупомянутых регуляционных комиссий. В частности, внимание акцентировано на описании процедуры рассмотрения регуляционных заявок на возвращения бывшей церковной собственности. Выяснено: какие объекты бывшей религиозной собственности подлежат рассмотрению в реституционном процессе, сроки в течение которых принимаются заявки в регуляционных комиссиях и сроки в течение которых непосредственно рассматриваются конкретные заявки. Предоставлено подробную информацию о количестве внесенных заявок в каждую из вышеупомянутых имущественных комиссий, а также статистические данные относительно результатов рассмотрения данных заявок от религиозных организаций.

Также описано непосредственное проведение реституционного механизма каждой из вышеупомянутых имущественных комиссий. Выявлено проблемные моменты, которые возникали во время проведения процесса возвращения бывшей собственности религиозных организаций и описан механизм их решения.

Ключевые слова: бывшая религиозная собственность, реституция, регуляционные (имущественные) комиссии.

Vladychenko L. Polish experience of returning of the former property of religious organizations

In this article there had been considered one of the outstanding issues of state- religious complex, in particularly, returning of former property of churches and religious organizations in Poland. The author analyzed of the legislative framework regulating the restitution process in Poland and made a focus on legislative work of the Sejm in preparing of relevant draft laws. The process of restitution of former property of religious organizations in Poland started after 1989 in the context of the return of former property to Catholic Church in Poland. Later this process started with the former property of non-Catholic churches and religious organizations. Currently, this process is almost completed. Directly in Poland the restorative process of former religious properties is being conducted towards the Catholic, Orthodox, Protestant, Jewish and Muslim communities.

There had been highlighted that the restitution process in the context of churches and religious organizations in Poland directly is being conducted by the regulation (property) commissions. There were five such commissions in Poland working after 1989, namely, the Commission on the Catholic Church Property of Polish Republic (PR), the Regulatory Interchurches Commission of PR, the Regulatory Commission on the Polish Autocephalous Orthodox Church, the Regulatory Commission on Evangelical Augsburg Church of PR, the Regulatory Commission on Jewish associations of PR.

The legal grounds of the establishment, organizational structure and activities of the abovementioned regulatory commissions are also under the focus in this paper. Particular

attention was paid to the description of the procedures for review of regulatory applications for returning of the former church property. It was found what objects of the former religious properties are the subject to the restitution process, deadlines for the application to regulatory commissions and considering the cases. Also there were presented the number of requests made to each of the above-mentioned commissions, as well as statistics regarding the results of this processes.

Research of the restitution mechanism of each of the property commissions allowed to identify the issues arising in the process of returning the former property of religious organizations. In conclusion the author presents ways of solving those situations.

Keywords: former religious property, restitution, regulatory (property) commission.

References:

Borecki, P 2011, 'Komisja Wspólna Przedstawicieli Rządu RP i Konferencji Episkopatu Polski oraz inne Kolegialne formy relacji między państwem a związkami wyznaniowymi w zarysie'. Komisja Wspólna Przedstawicieli Rządu Rzeczypospolitej Polskiej i Konferencji Episkopatu Polski w archiwaliach z lat 1989-2010. Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa, pp. 9–32.

Działalność Komisji Regulacyjnej do Spraw Gmin Wyznaniowych Żydowskich funkcjonującej na podstawie ustawy z dnia 20 lutego 1997 r. o stosunku Państwa do gmin wyznaniowych żydowskich w Rzeczypospolitej Polskiej. Stan na dzień 31 lipca 2012 r., viewed: <propertyrestitution.pl/download/files/restytucja_mienia/komisja_ds_gmin_wyznaniowych_zydowskich_raport_07_2012.pdf.pdf>

Komisja Regulacyjna do spraw Kościoła-Augsburskiego. Warszawa 2012-07-26, viewed: <propertyrestitution.pl/download/files/restytucja_mienia/komisja_ds_kosciola_ewangelicko-augsburskiego_raport_07_2012.pdf.pdf>

Nieruchomości kościołów i innych związków wyznaniowych, viewed: <<http://propertyrestitution.pl/Restytucja,mienia,po,roku,1989,regulacje,prawne,11.html>>

Notatka dotycząca pracy Komisji Regulacyjnej do Spraw Polskiego Autokefalicznego Kościoła Prawosławnego (stan 30 czerwca 2012 r.), viewed: <<http://propertyrestitution.pl/Restytucja,a,w,pytaniach,i,odpowiedziach,Q,A,15.html>>

Notatka dotycząca pracy Międzykościelnej Komisji regulacyjnej. Stan na dzień 10 sierpnia 2012 r., viewed: <propertyrestitution.pl/download/files/restytucja_mienia/miedzykoscielna_komisja_regulacyjna_raport_08_2012.pdf.pdf>

Rozporządzenie Ministra Administracji i Cyfryzacji z dnia 2 stycznia 2013 r. w sprawie wysokości wynagrodzenia członków i personelu pomocniczego komisji regulacyjnych działających na podstawie ustaw o stosunku Państwa do kościołów oraz związków wyznaniowych w roku 2013, viewed: <<http://www.prawo.egospodarka.pl/akty-prawne/dziennik-ustaw/2013/000/18>>

Sprawozdanie z działalności komisji Majątkowej w latach 1989-2011, viewed: <<http://www.google.pl/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&ved=0CCsQFjAA&url=http%3A%2F%2Fbip.msw.gov.pl%2Fdownload.php%3Fs%3D4%26id%3D8388&ei=NNISUtZAEKD4Ath24GQDQ&usq=AFQjCNGQ-0AQZyFOnbf7pMNqimgVHHyhg&bvm=bv.53537100,d.bGE>>

Walencik, D 2009, Rewindykacja nieruchomości Kościoła katolickiego w postępowaniu przed Komisją majątkową. Wydawnictwo KUL, Lublin.

Надійшла до редколегії: 23.09.2013 р.